
Irena Rožman

Sezona sklepanja zakonskih zvez v drugi polovici 19. stoletja na Slovenskem

---

Autorica v prispevku pokaže, da so spremembe v koledarju sklepanja zakonskih zvez odsev različnih dejavnikov: industrializacije, lokalne gospodarske dejavnosti, oblike naselja (mesto ali vas) in zakonskega stanu mladoporočencev.

In her paper the author concludes that changes in marriage seasons are a result of numerous elements: industrialization, local economic activity, type of settlement (town vs. village), and the newly-weds' previous marital status.

1. Oris problematike

*Je Pust, je Kúrent, je veselje moj program,
živiljenja pestrega, iskrenega.*

*Dekleta, fantje, dobro, dobro vas poznam,
vam dam veselja zdravega poštenega.*

*Z menoj na svatbo; v vrsto, lepi par:
tako želi veseli bratec februar.*

*Ni známenj na grobovih vseh,
zavaljeni so kamni, križi strti,
tam v kotu razvaline so na tleh.*

Spomín na naše pa: v živiljenju je in smrti.

*Le pridi, svet' Martin, razgrni svoj škrlat:
nevestam, ženínom najljubši svat.¹*

B. Orel v Narodopisju Slovencev I zapiše, da se »pri nas na kmetih ženijo navadno o pustu, t. j. v času od sv. Treh kraljev do pepelnice, tu in tam pa že v poznem jesenskem

---

¹ Ludvik Zorzut, Iz napisov za mesece, Ptička briegarca, Celje 1974.

času, o sv. Martinu» (Orel 1944: 277). K temu N. Kuret dodaja, da so na god sv. Katarine poslednjič pred nastopom adventa obhajali ženitnine (po Kuret 1989: 123; za Hrvaško prim. Gavazzi 1988: 113). Na tem mestu nas zanimajo razlogi, ki postavijo pod raziskovalni drobnogled zanimanje za preučevanje sezone sklepanja zakonskih zvez; zanimata nas njihov pomen in odvisnost od gospodarskih in družbenih razmer. Orel je izpostavil gospodarski in svetovnonazorski vidik, ki sta slovenskemu kmečkemu prebivalstvu narekovala, da je sklepalo zakonske zveze v predpustu. Tako pravi: »Pustni čas kot zgodnji pomladanski čas ni samo primeren in ugoden zaradi bližnjega spomladanskega dela na polju, ko bo kmetu prav prišla nova mlada gospodinja, temveč je po starem verovanju čarodejen, ker z raznimi svojimi običaji pospešuje srečo in rodovitnost v zakonu» (Orel 1944: 277).

V tradicionalnih kmečkih družbah je bila sezona sklepanja zakonskih zvez pod vplivom liturgičnega in agrarnega koledarja; prvi je prepovedoval poroke v adventu, med štiridesetdnevni postom od pepelnice do velike noči, drugi pa je onemogočal poroke zaradi pomanjkanja časa in hrane poleti in jeseni, ko so imeli kmetje največ dela s spravljanjem pridelkov (prim. Wrigley in Schofield 1981: 298–303; Cressy 1985: 1–9). Demografske raziskave sklepanja zakonskih zvez v zahodni Evropi kažejo, da so se v preteklosti poročali v treh letnih sezonah: pozimi med januarjem in februarjem, pozno pomladi in na začetku poletja, to je po veliki noči v mesecu maju in juniju in jeseni v oktobru in novembru. Le majhen del zakonskih zvez je bilo sklenjenih v marcu (postni čas), poleti v času žetve in košnje (julij, avgust), zgodaj jeseni, ko so spravljali pridelke (september, oktober), in v adventu (december); v postnem času sta bila prepovedana ples, in mesna hrana, zato ženitovanja takrat niso bila mogoča. Tako ni bilo samo na kmetih, ampak tudi v mestih, kar med drugim potrjuje domnevo o agrarnem značaju mestnega prebivalstva.² Med 16. in 18. stoletjem se je ta vzorec spremenil spričo novih družbenih razmer: najprej z reformacijo, nato pa še s procesom industrializacije, ko so bili delavci vse manj odvisni od agrarnega koledarja in so se lahko poročali tudi poleti in jeseni.³ Dokler se sezona sklepanja zakonskih zvez ravna po zapovedih verskega in agrarnega koledarja, lahko upravičeno sklepamo na šibko industrializacijo in na prevlado tradicionalne kmečke ekonomije (poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo ali mešano gospodarstvo) (po Kussmaul 1985). Raziskave so pokazale, da regionalne razlike kakor spremembe v sezoni sklepanja zakonskih zvez, niso nujno znak gospodarskih sprememb, v tem primeru industrializacije, ampak so povezane tudi z drugimi ekonomskimi in družbenimi dejavniki, npr. migracijskimi tokovi,⁴ lokalno gospodarsko dejavnostjo, veroizpovedjo in nacionalnostjo, obliko naselja (vas ali mesto)⁵ in zakonskim stanom (samski, ovcloveli).

² Podatki o socialnem statusu ženinov iz mesta Piran kažejo, da je bilo med njimi največ kmetov, t. j. 50 odstotkov (D. Mihelič et al. 1996: 99–104).

³ Katoliške dežele, npr. Italija, Francija in zahodna Belgija, so imele največ porok v januarju–februarju, pozno pomladi in zgodaj poleti (maj–junij) ter v pozni jeseni (oktober, november). V 18. stoletju izkazujejo luteranske župnije v okolici Gisena, na Švedskem in Danskem enak vzorec sezone sklepanja zakonskih zvez kot v Angliji, kjer je največ porok v pozni jeseni (61 %) in med aprilom in junijem (31 %), s to razliko, da so se luterani poročali bolj pogosto v adventu in marcu (po Wrigley in Schofield 1989: 298–305).

⁴ Jasna Čapo domneva, da je krščansko prebivalstvo, ki se je na SZ Hrvaške doselilo med 16. in 18. stoletjem iz Bosne, vplivalo na spremembo v koledarju sklepanja zakonskih zvez. Obstajata dve možnosti: 1) staroselci, ki so se pred prihodom priseljencev poročali v predpustu, so od priseljencev prevzeli navado poročanja v pozni jeseni; 2) možno je, da so se staroselci že pred prihodom priseljencev iz Bosne poročali v pozni jeseni, slednji so to navado le utrdili in jo razširili na zahod (po Čapo 1989: 20).

⁵ V 18. stoletju je med mestnim prebivalstvom že utečena navada poročanja v maju in juniju. V Budimpešti je bil delež majskih porok visok že v 18. stoletju (po Faragó 1994: 337–338).

Poroča je tako socialni kot demografski pojav, čeprav jo ljudje na izkustveni ravni doživljajo kot izrazito socialni dogodek, ki se je v tradicionalnih kmečkih okoljih tikal cele skupnosti. Na to kažejo pravila krajevne endogamije, ki jo odseva ženitovanjski obred šrange. Tudi sezona poročanja je odvisna od cele vrste nedemografskih dejavnikov (način produkcije, zakonska in verska pripadnost, krajevne šege ipd.). Ravno zato ne bi bilo smiselno sezono sklepanja zakonskih zvez omejiti zgolj na gospodarske dejavnike. Slednjo domnevo potrjuje tudi analiza statističnih podatkov.

2. Viri za preučevanje sezone sklepanja zakonskih zvez

Za preučevanje sezone sklepanja zakonskih zvez imamo na razpolago etnografsko gradivo, poročne matične knjige in rezultate ljudskih štetij. Podatke bom črpala iz vseh virov med drugim z namenom, da ugotovim morebitna odstopanja med etnografskimi in statističnimi podatki.

O ženitovanjskih šegah imamo precej izčrpnih poročil, katerih velika večina izvira iz 19. stoletja, ko je pozornost zapisovalcev ljudskega izročila, zavezanih romantičnemu gibanju, veljala ljudskemu pesništvu, prozi in šegam. Med šegami življenjskega cikla so v središču zanimanja ženitovanjske. Cilj zapisovalcev je bil, da šege natančno in podrobno zapišejo (posnamejo), da jim je to tudi uspelo, lahko nenazadnje sklepamo po tem, da svojih poročevalcev niso pozabili povprašati po na videz nepomembnem podatku, to je po sezoni sklepanja zakonskih zvez.

Za zgled navajam navedke o sezoni sklepanja zakonskih zvez po slovenskih pokrajinah.

Podatki za Koroško (Zilja):

«Na kmetih se ženijo navadno o pustu, se pravi v času od sv. Treh kraljev do pepelnice. Pustni čas je kot zgodnjepomladanski čas po starem verovanju čarodejen, ker s svojimi običaji menda pospešuje srečo in rodovitnost v zakonu. Zato je bil pust že v starem veku prava ženitovanjska sezona. Pri starih Grkih je bil to mesec "gamelion", to je ženitovanjski mesec, in mesec "anthesterion", to je cvetlični ali pomladni mesec» (Zablatnik 1982: 67). «Tudi za snubljenje so bili določeni dnevi – navadno sobota ali nedelja zvečer in sicer najrajši v adventnem ali postnem času, ker so bile poroke navadno o pustu, sicer pa šele po Veliki noči» (Ložar - Podlogar 1995: 63).

Podatki za Dolenjsko (okolica Novega mesta in novomeško Podgorje, Škocjansko hribovje pri Grosupljem, Belo krajino – župnija Podzemelj):

«Predpust pride, čas je ženiti se in močiti ... Precej po tretjem božiču – treh kraljih – ogrne fant plašč ali dandanašnji že tudi burnus in si gre iskat tovarišice za življenje» (Trdina 1957: 54, 55, prim. Ložar - Podlogar 1990: 232).

«Toda pogledjmo si najprej, kako je zgedala tod *ohcet* na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Takrat so se tudi tod (v Škocjanskih hribovih na Dolenjskem op. I. R.) največ ženili le o pustnem času» (Kuhar 1972: 187).

«Ko se približajo lepi božični prazniki in sv. trije kralji ni več drugega pogovora v hiši mladeničevi kakor o bodoči ženitvi (podatek za župnijo Podzemelj v Beli krajini, op. I. R.)» (Barle: 66).

Podatek za Gorenjsko (kraj Dovje):

«Poročali so se običajno ob Pustu in po veliki noči. V adventu – postu pred božičem in v postu med pepelnico sredo in veliko nočjo se niso ženili. Ne zato, ker bi se bilo ženiti prepovedano, ampak ker je bilo v tem času prepovedano uživati meso in plesati. Brez tega pa tudi prave *ohceti* ni bilo, saj so se včasih postav prav strogo držali» (Voga 1988: 10).

Podatek za Tolminsko:

«Poletje je nalagalo težka, zahtevna dela žetve in košnje ... Delovnemu naporu so sledila obdobja premora, večjega oddiha. Tako so se ženili pred adventom, po božiču do pusta in še nekaj nedelj po veliki noči. Tedaj so imeli čas in shrambe so bile polne dobrot» (Rutar 2000: 177).

Podatek za Istro (Sv. Peter):

«O tem, kakšne so bile poroke, ni v šupetrskih spominih nobenih podatkov (za čas med letoma 1795–1875, op. I. R.), vedo pa povedati, da so se takrat poročali največ v jesenskih mesecih in v času od božiča do štiridesetdnevnega posta pred veliko nočjo» (Brumen 2000: 112).

Te podatke dopolnjujejo še podatki, ki so jih v 50. letih na terenu zbrale Orlove ekipe. Navajam nekaj zgledov.

Dolenjska:

Ženili so se najraje v fari o pustu, zmenili pa so se o božiču (pov. Marija Rogelj, Sadinja vas, Žužemberk, roj. 1882, zap. M. Jagodic, 1957).

Ženijo se pred pustom in takoj po veliki noči (pov. Marija Lampič, Tlake, Šmarje–Sap, zap. M. Bohinec, 1949).

Ženijo v predpustu, t. j. od novega leta do pusta. Ob sv. Katarini so šli za balo kupovat (pov. Rozi Grabnar, Zaboršt, Št. Vid, 55 let, zap. M. Jagodic, 1950).

Ženijo se o pustu k je največ časa, potem prec po velk noč, po vseh svetih do adventa (Glogovica, Št. Vid).

Ženili pred pustom, noben v postu in adventu (Preloge, Mokronog).

Štajerska:

Ženili le v obdobju med božičem in veliko nočjo, med postom ne (pov. Otilija Tušek, Jeruzalem, Slovenske gorice, zap. B. Plestenjak - Jemec, 1972).

Primorska:

Čas ženitve je bil martinje in pust (pov. Anton Krmač, Marezige, 70 let, zap. Z. Vatovec, 1950).

Na podlagi etnografskega gradiva povzemamo, da so bile na Slovenskem v navadi tri poročne sezone, to so predpustni in povelikonočni čas in mesec november. Etnografski podatki niso dovolj natančni, da bi lahko z njimi ugotavljali regionalne razlike v sezoni sklepanja zakonskih zvez. Še največ podatkov je za Dolenjsko, ki dajejo slutiti, da so se Dolenjci najraje poročali v predpustnem času, manj pa po veliki noči in v pozni jeseni. Zdi se, da isto velja tudi za druge pokrajine. Načeloma avtorji niso navajali razlogov za poroke v določeni sezoni; izjeme so B. Orel, B. Kuhar in P. Zablatnik, ki povezujejo predpustne poroke s čarodejno močjo tega časa, sicer pa poroke v vseh treh omenjenih sezonah povezujejo v glavnem z obilnimi zalogami hrane, potrebo po novi delovni sili oziroma gospodinjini in odsotnostjo velikih kmečkih del. V zvezi s sezono poročanja je zanimiva ugotovitev, da so godovi najbolj priljubljenih priprošnjikov za ženine in čas ljubezenskih vedeževanj padli ravno v predpust.⁶

⁶ Dekleta so na večer pred prazniki (božič, novo leto, pust, kres) in godovnim dnevom določenih svetnikov in svetnic (sv. Andrej, sv. Anton Padovanski, sv. Tomaž, sv. Neža) poskušale ugotoviti: 1) s kom se bodo poročile; njegovo podobo so odkrivalle v ulitem svincu, vodi, sanjah; 2) kdaj in kam se bodo poročile. Vedeževale so tudi z marjetico – ob trganju cvetnih listov so govorile: «Hoče, noče, ljubi, vara- in s pikapolonico, ki je s svojim letom pokazala smer, v kateri živi prihodnji ženin.

3. Statistični podatki o sezoni sklepanja zakonskih zvez

Avstrija je v drugi polovici 19. stoletja začela popisovati demografske dogodke (rojstvo, poroka, smrt) iz različnih vidikov, npr. po mesecih, kar kaže na zanimanje demografov za sezono rojevanja, poročanja in umiranja. Prispevek temelji na podatkih za popisni leti 1880 (oziroma 1881) in 1890. Podatki za leto 1881 so prikazani po okrajih, za leto 1890 pa samo za dežele in mesti Ljubljana in Gorica. Podatki za mikroregije izvirajo pretežno iz 19. stoletja; izjeme so podatki za mesto Ljubljana (druga polovica 17. stoletja) in župnije Kamnica pri Mariboru (druga polovica 17. stoletja), Št. Jošt s Paškega Kozjaka (zadnji dve desetletji 18. stoletja) in Velike Brusnice na Dolenjskem (1843–1942), ki vključuje podatke za prvo polovico 20. stoletja. Mikroregionalni podatki izvirajo iz kranjskih, štajerskih in primorskih župnij; za Kranjsko iz župnij Velike Brusnice na Dolenjskem (1843–1942, okraj Novo mesto), Ribnica na Dolenjskem (1848–1878, okraj Kočevje), mesto Ljubljana (1650–1700); za Štajersko iz župnij Kamnica pri Mariboru (1650–1700), trg Velenje in okolica (1784–1849 in 1850–1899, okraj Slovenj Gradec); za Primorsko iz župnij Piran (1889–1892) Gradno v Brdih (1850–1910, okraj Gorica) in Solkan (1835–1864, okraj Gorica).

Tabela 1: Sezona sklepanja zakonskih zvez na Kranjskem leta 1881⁷

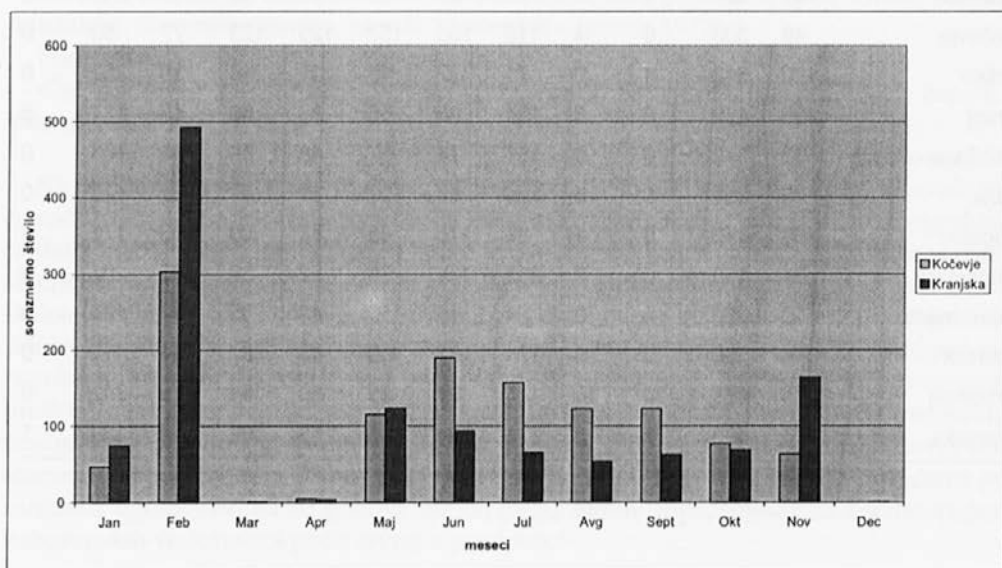
Okraji	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sept	Okt	Nov	Dec
Ljubljana-mesto	115	284	7	0	172	96	43	65	119	122	178	0
Postojna	49	520	0	4	94	97	70	20	53	47	247	0
Kočevje	46	303	0	4	115	190	157	123	123	77	63	0
Krško	120	542	4	0	71	77	18	35	44	39	252	0
Kranj	106	459	0	3	164	88	55	36	66	45	172	6
Ljubljana-okolica	83	572	0	0	131	74	57	48	50	83	103	0
Litija	76	591	0	5	124	59	62	33	44	62	143	0
Logatec	50	412	0	4	87	115	83	87	90	103	171	0
Radovljica	94	450	0	7	202	119	94	22	30	86	97	0
Novo mesto	30	650	0	0	84	45	50	43	35	84	180	0
Kamnik	69	500	0	0	174	103	69	43	67	61	112	0
Črnomelj	75	481	0	10	124	87	25	80	41	35	242	0
Kranjska	74	493	1	3	123	94	65	53	62	68	164	1

⁷ Podatki o številu porok v mesecu je izraženo s sorazmernim številom; zaradi različne dolžine mesecev moramo izenačiti število dogodkov (porok) na isto dolžino tako, da delimo s številom dni v mesecu (za februar je to 28,25), število dogodkov nato nadomestimo s proporcionalnimi številkami, ki v skupnem seštevku dajo 1200; tako vsak mesec predstavlja število, ki je neodvisno od njegove dolžine in njegovo odstopanje od številke 100 meri poseben značaj meseca ($100 = \text{vse poroke} \times \text{število dni v mesecu} / 365,25$). Za podrobnejše informacije o metodi izračuna sorazmernega števila gl. L. Henry 1980, *Techniques d'analyse en démographie historique*, Paris, str. 45–46.

V okviru Kranjske je bilo enajst okrajev, za mesto Ljubljana pa so podatki prikazani posebej. Iz tabele je razvidno, da so se Kranjci poročali v predpustu (februar) in po vseh svetih do adventa. Po številu porok izstopa še povelikonočni čas, to sta meseca maj in junij. V drugih mesecih so poroke enakomerno razporejene, razen v marcu in decembru ko jih je le nekaj. Kranjskemu povprečju so se najbolj približali okraj Črnomelj, Litija in Ljubljana okolica. Devet let kasneje se vzorec spremeni le toliko, kolikor je več porok pozno pomladi in zgodaj poleti (maj in junij). Opozoriti je treba, da je bilo v januarju bistveno manj porok kot v februarju, novembru in maju, število januarskih porok je le nekoliko višje od števila porok v septembru in oktobru. Zato bi bilo pravilneje, če bi govorili o februarskih namesto januarsko – februarskih porokah. Pri tem je treba omeniti, da je bilo v drugi polovici 17. stoletja v Ljubljani število januarskih porok znatno višje kot v drugi polovici 19. stoletja, isto velja za Kamnico pri Mariboru, kjer je bilo število januarskih porok višje od februarskih in novembrskih. Slednji podatki navajajo k domnevi, da je bil v 17. stoletju januar bolj priljubljen mesec za sklepanje zakonskih zvez kot dve stoletji kasneje.

Od kranjskega povprečja najbolj odstopa okraj Kočevje. Ta izkazuje presenetljivo veliko porok poleti v času največjih kmečkih del (košnja, žetev, mlatev), ko je v drugih slovenskih okrajih ravno najmanj porok. Poletnih porok v kočevskem okraju nismo mogli pripisati industrializaciji, pač pa smo vzrok odkrili v lokalnem gospodarstvu kočevskih vasi, ki je v veliki meri slonelo na krošnjarstvu.⁸

Graf 1: Sezona sklepanja zakonskih zvez v okraju Kočevje v primerjavi s kranjskim povprečjem leta 1881

⁸ -V kočevskih vaseh je bil čas ženitovanj poletje, ko so se moški vračali s "havziranja" domov. Moški so se vračali s havziranja k družinam enkrat letno, v času žetve in drugih večjih kmečkih del (junija in julija), ob koncu avgusta pa spet odhajali nazaj v tujino. O razširjenosti krošnjarstva med Kočevjarji govori podatek, da je bilo leta 1910 na Dunaju 1134 ljudi iz kočevskega okraja, iz vse Kranjske pa le 4717. Leta 1937 pa je krošnjarilo iz okraja Kočevje 321 mož- (Šmitek 1981: 42, 70).

Podatki za župnijo Ribnica izkazujejo tradicionalni vzorec sklepanja zakonskih zvez, čeprav je župnija sodila v okraj Kočevje: največ porok je v februarju (47 %), sledijo mesec maj (9 %), junij (10 %) in november (8 %) (po Lesar 1997: 43–46). Kranjski okraj se med seboj razlikujejo po tem, da so se v nekaterih okrajih poročali raje v maju kot v novembru, v drugih pa jih je pred oltar stopilo manj v maju in več v novembru. Kranjsko povprečje v januarjskih porokah sta bistveno preseгла okraja Krško in Kranj ter mesto Ljubljana, februarško povprečje so v večji meri presekali prebivalci okrajev Postojna, Litija, Krško, Ljubljana okolica, najbolj pa okraj Novo mesto. Statistični podatki za okraj Novo mesto se povsem ujemajo z etnografskim gradivom, ki govori o predpustnih porokah. Najmanj majskih porok je bilo v okrajih Krško, Novo mesto, Postojna in Logatec. Prebivalstvo teh okrajev se je zato raje poročalo v novembru.

V maju in juniju so se najraje poročali prebivalci okraja Radovljica, Kamnika in Kranja in Ljubljančani. Nasploh so se na Gorenjskem raje poročali v maju kot v novembru, medtem ko so se na Dolenjskem in Notranjskem raje poročali v novembru kot v maju, izjema je seveda kočevski okraj s poletnimi porokami.

Kljub tem odstopanjem velja ugotovitev, da je bilo v kranjskih okrajih največ porok v predpustu, to je v februarju.

Tabela 2: Sezona sklepanja zakonskih zvez na Koroškem leta 1881

Okraj	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sept	okt	nov	dec
Šmohor	89	416	11	0	223	58	67	56	46	45	178	12
Celovec	124	438	8	4	66	72	27	27	84	120	225	4
Beljak	127	445	11	12	56	108	82	15	65	78	194	8
Velikovec	120	388	4	4	113	64	70	50	64	93	214	16
Koroška	125	396	12	17	100	85	65	48	64	86	197	6

Na Koroškem za razliko od Kranjske sklenejo več porok v januarju (izjema je okraj Šmohor, kjer je število januarjskih porok le nekoliko višje od kranjskega povprečja za januar), sicer pa je koroški vzorec sezone sklepanja zakonskih zvez enak kranjskemu povprečju, ki izkazuje večje število porok še v maju in novembru. Najbolj se je koroškemu povprečju približal okraj Velikovec, najbolj pa od njega odstopa okraj Šmohor z manjšim številom januarjskih porok in enkrat večjim številom majskih porok. Za razliko od Kranjske je na Koroškem nekaj več porok v adventu in postnem času. Za slovenske štajerske okraje smo ugotovili, da so se poročali v januarju in februarju in novembru, medtem ko so bile poroke po drugih mesecih dokaj enakomerno razporejene.

Za razliko od Kranjcev in Korošcev so se Štajerci in Primorci manj poročali v maju in juniju. Med štajerskimi okraji sta v tem pogledu izjemi okraja Radgona in Slovenj Gradec. Štajersko povprečje za mesec maj je sicer nekoliko nižje kot kranjsko, vendar pa to povprečje tvorijo tudi avstrijski okraj, ki jih ne obravnavam. Štajerski vzorec potrjujejo še podatki za trg Velenje in njegovo okolico (prim. Hudales 1997: 93), podatki za Kamnico pri Mariboru in Št. Jošt pa navajajo k domnevi o kontinuiteti štajerskega vzorca (prim. Radanovič 1992: 284; Hudales 1992: 80–81).

Tabela 3: Sezona sklepanja zakonskih zvez na Štajerskem leta 1881

Okraji	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sept	okt	nov	dec
Celje	123	523	0	1	98	75	66	52	53	75	134	0
Ljutomer	81	564	12	0	58	119	29	52	84	64	139	0
Maribor	110	512	2	4	76	81	38	50	48	78	200	0
Ptuj	97	658	2	4	61	72	20	40	37	44	158	8
Radgona	110	321	0	5	155	99	87	68	118	73	164	0
Brežice	185	478	3	10	72	68	34	34	39	50	226	0
Slovenjgradec	136	452	0	0	114	81	57	53	45	101	162	0
Štajerska	108	413	3	15	113	91	63	73	70	87	161	2

Tabela 4: Sezona sklepanja zakonskih zvez na Goriškem in Gradiščanskem leta 1881

Okraji	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sept	okt	nov	dec
Gorica-mesto	45	348	36	103	163	94	73	100	56	18	145	19
Gorica	30	530	5	16	66	87	30	23	45	48	315	5
Gradiščanska	21	520	4	54	44	35	25	29	28	42	390	7
Sežana	19	686	0	20	28	64	19	9	5	14	327	10
Tolmin	18	574	5	19	178	146	82	36	38	27	77	0
Goriška in Gradiščanska	23	559	4	31	71	74	35	25	31	37	304	6

Tabela 5: Sezona sklepanja zakonskih zvez v Istri leta 1881

Okraji	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sept	okt	nov	dec
Koper	47	399	4	31	73	55	41	34	46	47	417	7
Poreč	52	456	12	9	83	51	15	28	32	73	379	9
Voloska	33	420	0	0	79	86	50	37	65	100	321	9
Istra	74	415	10	16	79	77	35	35	50	66	332	11

Istrani in Primorci so se tako kot Štajerci največ poročali v februarju in novembru. Od tega vzorca odstopa le okraj Tolmin z majskimi in junijskimi porokami ter mesti Gorica (april, maj in junij) in Piran (april in maj). Tudi tokrat se etnografski podatki za Tolminsko ujemajo s statističnimi. Isto potrjujeta mikrodemografski študiji solkanske in gradenske župnije (prim. Pavlin 1998: 45; Gomiršek 100–101).

4. Sklep

Tabela 6: Sezona sklepanja zakonskih zvez po notranjeavstrijskih deželah leta 1890

Dežele	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sept	okt	nov	dec
Štajerska	110	287	2	54	120	115	71	78	85	83	190	3
Koroška	116	301	2	61	119	99	61	54	78	108	194	7
Kranjska	86	326	1	31	144	143	65	60	82	82	178	3
Goriška	44	373	3	62	93	88	53	53	52	71	298	10
Istra	77	315	9	47	92	73	42	42	58	92	344	11
Ljubljana-mesto	83	182	5	56	103	152	83	78	111	117	225	5
Gorica-mesto	41	270	8	68	148	136	57	74	127	98	156	17

Na podlagi dobljenih rezultatov je težko sklepati o stopnji industrializacije, ki jo med drugim odseva spremenjeni koledar poročanja. Edino za okraj Kočevje smo zanesljivo ugotovili vpliv lokalnega gospodarstva na sezono sklepanja zakonskih zvez. Upoštevati moramo dejstvo, da se je še leta 1910 sedeminšestdeset odstotkov vsega aktivnega prebivalstva preživljalo z agrarno dejavnostjo. Iz tega sledi, da so bili v 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja slovenski okraji pretežno agrarni. Primerjava med deležem v industriji in obrti zaposlenega prebivalstva in sorazmernim številom porok po mesecih vendarle potrjuje domnevo, da je večje število majskih in junijskih porok mogoče pripisati učinkom industrializacije in sekularizacije. Slednje velja za okraje z industrijskimi središči, ki so se v t. i. industrijskem polmesecu razprostirali od Gorenjske prek Ljubljane, Črnega revirja, Celja, Maribora do Mežiške doline. Leta 1910 so imeli nadpovprečni delež v industriji zaposlenega prebivalstva okraji Radovljica (29,1 %), Maribor (25,7 %), Ljubljana (25,4 %), Kranj (21,4 %), Velikovec (16,9 %), Slovenj Gradec (13,1 %) in Trst (26,1 %); leta 1931 se industrija še ni širila v druge predele Slovenije, tako da se med najbolj industrializiranimi okraji zopet pojavijo tisti iz leta 1910: Laško (45,9 %), Radovljica (41,4 %), Kranj (36,9 %), Maribor (36,2 %), Ljubljana (30,8 %), Celje (30,8 %), Kamnik (27,1 %) in Dravograd (26,7 %). Od naštetih so deželno povprečje majskih in junijskih porok presegle okraji Radovljica, Kranj, Kamnik, mesto Ljubljana, Slovenj Gradec, Radgona in Velikovec. Sezona sklepanja zakonskih zvez v Ljubljani in Gorici odseva njun urbani in industrijski značaj v večjem številu poletnih in zgodnjejesenskih porok, medtem ko okraji v Istri, na Goriškem in Gradiščanskem z najmanjšim številom porok v maju, juniju, septembru in oktobru kažejo izrazito agrarno strukturo prebivalstva.

Žal za Prekmurje nisem iskala statističnih podatkov; smotrno pa bi jih bilo analizirati po verski pripadnosti prebivalstva.

Za župnijo Velike Brusnice sem prikazala podatke še po zakonskem stanu. Zanimalo me ali so se tudi vdovci in vdove poročali po tradicionalnem župnijskem vzorcu, ki izkazuje med letoma 1843 in 1942 največ porok v februarju (nad 700), medtem ko so v drugih mesecih enakomerno razporejene in se njihovo sorazmerno število giblje pod sto. Vzorec ponovnih porok pa je drugačen. Čeprav je bilo največ ponovnih porok v februarju, te presega povprečje prvih porok v mesecih od maja do vključno novembra.

Tako vidimo, da poroke vdovcev niso bile toliko odvisne od agrarnega in liturgičnega koledarja kakor od družinskih razmer, ki so narekovala čimprejšnjo ponovno poroko, s katero so nadomestili smrt gospodinje ali gospodarja.

Viri:

- Terenski zapisi Orlovih ekip, hrani Slovenski etnografski muzej.
 Österreichische Statistik. Bevölkerungsbewegung 1881, 1882, V/1, Wien 1884.
 Österreichische Statistik. Bevölkerungsbewegung 1890 XXXI/3, Wien.
 Poročna matična knjiga župnije Velike Brusnice III (1843–1877).
 Poročna matična knjiga župnije Velike Brusnice IV (1848–1914).
 Poročna matična knjiga župnije Velike Brusnice V (1915–1946).

Literatura:

- Barle, J., 1889, Ženitovanjski običaji Belih Kranjcev, v: Letopis Matice Slovenske, str. 5–84.
 Brumen, B., 2000, Sv. Peter in njegovi časi. Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter, Ljubljana, str.112.
 Cressy, D., 1985, The seasonality of marriage in Old and New England, v: Journal of Interdisciplinary History 15, str.1–21.
 Čapo, J., 1989, Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj, v: Etnološka tribina 12, Zagreb, str. 5–20.
 Faragó, T., 1994, Seasonality of Marriages in Hungary from the Eighteenth to the Twentieth Century, v: Family History 4, str. 333–351.ČŽ
 Gavazzi, M., 1988, Godina dana hrvatskih narodnih običaja, Zagreb, str. 113.
 Gomiršek, T., 1999, Družinske strukture v luči župnijskih matičnih virov (od 1850 do 1910), v: Briški zbornik. Dobrovo, str. 100–101.
 Hudales, J., 1992, Rojstva, poroke in smrti pred dvesto leti, v: Šaleški zbornik. Šaleški razgledi 8, Velenje, str. 79–81.
 Hudales, J., 1997, Od zibeli do groba, Ljubljana, str. 93.
 Kassmual, A., 1985, Agrarian Change in Seventeenth-Century England: The Economic Historian as Paleontologist, v: Journal of Economic History 45, s. 1–30.
 Kassmual, A., 1986, Time and Space, Hoofs and Grain: The Seasonality of Marriage in England, v: Population and Economy, str. 195–219.
 Kuhar, B., 1972, Odmirajoči stari svet vasi, Ljubljana, str. 187.
 Kuret, N., 1989, Praznično leto Slovencev II, Ljubljana, str. 123.
 Lesar, R., 1997, Družina v Ribnici 1848–1878, v: Kronika 3/45, Ljubljana, str. 43–46.
 Ložar - Podlogar, H., 1990, Od spoznavanja do poročnega dne, v: Dolenjski zbornik, Novo mesto, str. 232.
 Ložar - Podlogar, H., 1995, V adventu snubiti o pustu ženiti. Svatbene šege Ziljanov, Celovec, str. 63.
 Makarovič, G., 1995, Slovenci in čas, Ljubljana, str. 143.
 Mihelič, D., Mihelič, F. in Pocajt, J., 1994, Piransko prebivalstvo pred sto leti, v: Annales 5, Koper, str. 24–25, 99–106.
 Orel, B., 1944, Trije mejniki v človeškem življenju. Ženitovanje, v: Narodopisje Slovencev I, Ljubljana, str. 277.

- Pavlin, V., 1998, Prebivalstvo v solkanski župniji 1835–1864 na podlagi matičnih knjig (drugi del), v: Goriški letnik: zbornik goriškega muzeja 24/1997, Nova Gorica, str. 45–47.
- Radanovič, S., 1992, Kamnica in njeni prebivalci v 17. stoletju v luči matičnih knjig, v: Časopis za zgodovino in narodopisje 63, n. v. 28, II. zv., Maribor, str. 284.
- Rutar, M., 2000, Ženitovanje na Tolminskem, v: Tolminska je pesem, Tolmin, str. 177.
- Šmitek, Z., 1981, Občina Kočevje, ETSEO, Ljubljana, str. 42, 70.
- Štuhec, M., 1985, Prebivalstvo Ljubljane v drugi polovici 17. stoletja na podlagi matičnih knjig, v: Kronika 33/2–3, Ljubljana, str. 130–132.
- Trdina, J., 1957, Dolenjske ženitve. Deseta knjiga. Črtice in povesti iz narodovega življenja, v: Zbrano delo, Ljubljana, str. 54–55.
- Voga, F., 1988, Spomini na Dovje, Jesenice, str. 10.
- Wrigley, E. A. in Schofield, R. S., 1989, The Population History of England 1541–1871: A Reconstruction, Cambridge, str. 298–305.
- Zablatnik, P., 1982, Od zibelke do groba. Šege in navade na Koroškem, Celovec, str. 65.
- Zorzut, L., 1974, Iz napisov za mesece, Ptička briegarca, Celje.

Summary

Marriage Season in Slovenia in the Second Half of the 19th century

In traditional agrarian societies the season for getting married was influenced by liturgical and agrarian calendars; while the former forbade marriages during the advent, the forty-day fasting period between Ash Wednesday and Easter, the latter did not allow marriages in the summer and in the fall; this was namely a busy time of getting in the crops and was also characterized by a relative scarcity of food. Demographic research of marital seasons in western Europe indicates that in the past marriages were taking place in three seasons: in winter between January and February, in late spring and at the beginning of summer, that is after Easter in May and June, and in the fall, in October and November. As long as the marriage season depended upon the commands of the religious and agrarian calendars we may safely presume that industrialization at that time was weak, and that agrarian economy was still prevalent (agriculture, cattle-breeding, viticulture or mixed economy).

In order to study marriage seasons data can be found in ethnographic sources, marriage registers and census results. I have used all available sources, and I have also tried to establish possible discrepancies between ethnographic and other statistical data. The paper is based on census data for 1880 (or 1881) and 1890. 1881 data is shown according to districts, while the 1890 data refers to provinces and the towns of Ljubljana and Gorica.

According to this data the population of Carniola married before the Carnival (in February), and in the period between All Saints' Day and the advent. Many marriages also took place after Easter, that is in May and June. January marriages were more popular in Carinthia than in Carniola; aside from this the Carinthia marriage season pattern is the same as the average in Carniola which reports more marriages also in May and in November. In Štajersko most couples got married in January, February and November, while marriages were more evenly distributed throughout the rest of the year. Like couples from Štajersko, the ones from Istria and Primorsko got married mostly in February and in November. The only deviation occurred in the Tolmin district, where most people got married in May and June, and the towns of Gorica (April, May and June) and Piran (April and May). All of this indicates that in the 19th and the first half of the 20th centuries Slovene districts were therefore mostly agrarian. A comparison between the segment of the population working in industry and in trades and the proportional share of marriages confirms the

fact that a larger number of weddings in May and July could be attributed to the influence of industrialization and secularization. The latter is true for the districts of Radovljica, Kranj, Kamnik, the town of Ljubljana, Slovenj Gradec, Radgona and Velikovec. The Velika Brusnica parish dates take into consideration previous marital status of the couples about to be married; I wanted to know whether widows and widowers married according to the traditional parish pattern which between 1843 and 1942 demonstrates the highest number of weddings in February. The pattern of remarriages, however, is different. Even though most of them occurred in February, these marriages exceeded the average of first marriages between May and November. This clearly indicates that remarriages depended less on the agrarian and liturgical calendars, but more on family circumstances which dictated fast remarriages in order to replace the deceased master or lady of the house.